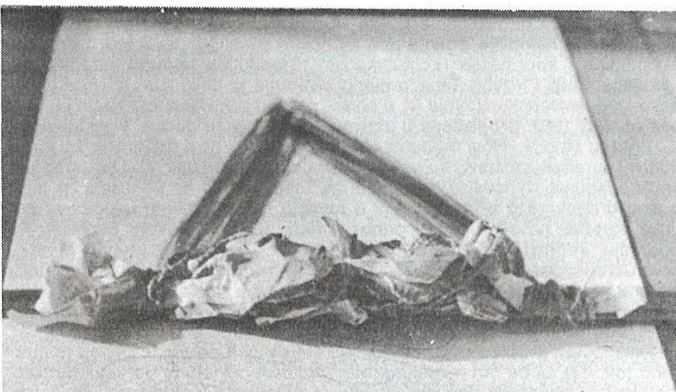

VOJISLAV ĐURIĆ: »LIRIKA U SVETSKOJ KNJIŽEVNOSTI. VRSTE I ANTOLOGIJA PESAMA«

Srpska književna zadruga, Beograd, 1982.
Piše: Branko Tomašević

»Čim skrenemo pogled s poetskog da bi ga upravili prema pesmi, prosto nas uplašiti množina oblika koje ima to biće za koje smo mislili da je jedinstveno«, kaže Oktavio Paz u svojoj poznatoj studiji »Poezija i pesma«. Knjiga Vojislava Đurića »Lirika u svetskoj književnosti. Vrste i antologija pesama« u celini potvrđuje navedenu misao meksičkog pisca. U okvirima tradicionalne nomenklature, razdoblje svetske lirike od »Rgveda« i Homera do Valerija i Majakovskog klasifikovano je po vrstama. Prvi deo knjige predstavlja antologijski izbor pet glavnih vrsta pesama (ljubavne, patriotske, socijalne, opisne i refleksivne), dok njen drugi deo obuhvata, takođe, antologijski izbor pesama niza sporednih vrsta (obredne, dodolske, posleničke, igračke, svatovske, uspavanke, tužbalice, basne, epitafi, blagoslovi, kletve, zakletve, verske pesme, himne, ode, humorističke i satirične pesme, epigrami, počašnice i vinske pesme, ditirambi, idile, elegije, poslovice, izreke, zagonetke, pitalice, govorne igre, te niz utvrđenih lirskih oblika: sonet, glosa, segedilje, rondo, triolet, balada, vilanel, ritornel, stramboto, madrigal, stance, sestina, kancona, gazela, rubajai, tanka, hoku). U ovim lirskim vrstama, u Đurićevom izboru, ogledala su se dvestotine i dvadeset dva pesnika. Azbučni popis prevodilaca na kraju knjige sadrži devedeset tri imena.

Iz »Prigovora« čitaocu postaje jasno s kakvim se sve teškoćama borio priređivač ovog izdanja. Najpre se suočio s problemom izbora. I najstroži izbor svetske lirike (period od preko tri hiljade godina) ispunio bi, veli priređivač, »više obimnih knjiga«. Njemu su, s druge strane, bila unapred »nametnuta ograničenja izvanredno zanimljivim vidovima lirike u nekoliko desetina malih vrsta i podvrsta«. Velika prepreka bio je priređivaču i nedostatak prevoda za »mnoge pesme prvog reda«. Često je ovaj bivao u situaciji da između pesama »iste ili približne vrednosti«, odabere »onu koja je lepše prevedena«. Rukovođen principom »da jednog pesnika u jednoj vrsti predstavlja jednom pesmom«, Vojislav Đurić je iz svoje »Antologije« morao da »izostavi mnoge dobre prevedene pesme«. Iako Đurićeva »Antologija« ima 578 strana, dakle, dvostruko više nego »Lirika« iz 1965. – knjiga s istim ciljem i zamišljaju kao i »Antologija« o kojoj je reč – ipak vrtoglava mnogobrojnost i mnogostrukost lirskih vrsta prinudila je priređivača da nadvlada sopstvenu želju i zamisao da u jednoj knjizi prikaže sve lirске vrste. U svakom slučaju, da citiramo ponovo Oktavija Paza, ta se raznolikost (raznolikost lirskih vrsta – prim. B. T.) »prikazuje kao čedo istorije«. Drugim rečima, sudbina svih poduhvata kojima je cilj antologizacija lirskih vrsta pred obiljem i bujnošću njihovom, u svojoj se bitnoj realnosti poklapa s istorijskom perspektivom samih lirskih vrsta: one su zapravo »i istorija i njena negacija«. Negacija, pre svega, stoga što to bogatstvo lirskih vrsta »ne poriče, nego upravo potvrđuje jedinstvo poezije«. I ne samo to. Iz perspektive pomenutog jedinstva poezije zbiva se i razrešava problem njenog univerzalnog bića. Naime, koliko god da je »lirizam odziv duše na izazov predmeta«, toliko je i izazov duše u svojoj individualnoj odlučnosti da postoji nešto univerzalno, i »utoliko univerzalnije«, kaže Vojislav Đurić, »ukoliko je ličnost umetnikova snažnija«. U tom smislu se mogu izvući dva lica, dve strane univerzalnosti u suštini jednog te istog sveta: na sinhronijskoj ravni, univerzalnost pesničkog čina, pesničke reči same, koja je »otkrovenje naše prvobitne sudbine« (O. Paz), i univerzalnost lirskih vrsta na takozvanoj dijahronijskoj ravni, pri čemu se ova plućuje samo kretanje poetskog iskustva kroz vreme koje, time, tumači i zajedničko iskustvo čitavog čovečanstva. Poezija je, kažemo, »otkrovenje naše sudbine«. O tome govori, uostalom, i sam priređivač »Antologije«. »Po pravilu«, »Antologije«. »Po pravilu«, veli on, »u lirskoj pesmi – kao i u svakom drugom književnom i umetničkom delu – individualno i univerzalno, pojedinačno i opšte, prolazno i večno (ono što pripada jednoj ličnosti, jednom narodu i jednom vremenu i ono što pripada svim ljudima bez obzira na narod i vreme) stapaju se u organsku, skladnu i uvek novu tvorevinu – neponovljivu i neponovljivu«.

Univerzalnost poetskog bića na njegovoj sinhronijskoj ravni umnogome je, teoretičarima, otežavala razgraničenja kada su u pitanju lirске vrste, kojih je, kako rekosmo, skoro bezbroj. Tek sagledavanjem pesničkih vrsta kroz »istorijski sindrom« moglo se koliko-toliko doći do vrlo nestabilne i promenljive sistemske nomenklature lirskih vrsta i u danas važećoj književnoj genealogiji. Ipak, Đurićeva nomenklatura stabilna je na jedan paradoksalan način: pojavljuje se, ona, naime, kao iskustvo, koje, po nekakvoj logici sadržava »krunu i cvet« sveg pesništva, nerazmrsivo izmešana sa svojim istorijskim nanosom »u jednom određenom i istorijskom sada«, pritežavajući do krajnjih granica strog, ali opčinjavajući estetski kriterij. Ovaj kriterij jasno se da sagledati već i u priređivačevom izboru takozvanih pesama o pesništvu, koji, opet, sa svoje strane, na zadivljujući način raskriva, kroz sliku, »poetsku reč« koja je samoj sebi najviši sud u jeziku. Parafrazirajući Oktavija Paza, možemo na kraju reći da i krajnje pojednostavljen uvid u Đurićevu »Antologiju« govori o tome da »postojanje mnoštva pesama (odnosno lirске vrste) ne poriče, nego upravo potvrđuje jedinstvo poezije«.

LJUBINKO RADENKOVIĆ: »NARODNE BASME I BAJANJA«, »Gradina«, Niš, »Jedinstvo«, Priština, »Svetlost«, Kragujevac 1982. Piše: Zoja Karanović

Mnogobrojne probleme kao što su zdravlje, ljubav, zaštita, lov, rat, čovek je dugo pokušavao da reši obrednim radnjama, praćenim određenim tekstom, čija je svrha bila uspostavljanje narušenog poretka, ili želja za uspeh poduhvata. Basme, kao verbalni deo tog postupka, i bajanja, kao deo rituala, tako široko shvaćene, predstavljaju važan deo tradicionalne kulture. Kako se bajanjem želi delovati na demonske snage, za koje se veruje da neposredno utiču na čovekov život, ti su postupci, pre svega, magijskog karaktera. Zato je prilikom realizacije neophodno striktno pridržavanje određenih pravila i fiksiranog teksta. Tako su se basme teško menjale i u njima su sačuvani fragmenti prastarih verovanja. Prilikom njihove primene korišćena su i praktična iskustva, naročito pri bajanju od različitih bolesti, te su u njima očuvana i medicinska znanja. Specifičan jezik i stil, poetske slike, utvrđena struktura i smisao, kao i način izvođenja, ilustruju kulturni obrazac ponašanja i delovanja.

Kod nas je do sada, u različitim prilikama, zabeleženo i objavljeno obilje grade. Problem je, međutim, dotican samo fragmentarno i nesistematski. Ambiciozniji istraživanja, sa željom da se grada celovitije predstavi, ili problem sintetički obuhvati, do sada nije bilo. Knjiga Ljubinka Radenkovića »Narodne basme i bajanja« ima upravo potonje ambicije. Njome je obuhvaćen materijal od 630 basmi, iz različitih izvora. One se odnose, pre svega, na situacije u kojima deluju identifikovani pojedinci (bajalica, bajač...), dok se ovde ne pojavljuju one basme koje su deo obreda, i koje izvodi grupa ljudi u određene dane (Božić, Đurdevdan...). Tekstovi se odnose dosledno po izvorniku. Izuzetak čine malobrojni slučajevi izmena u cilju stihovnog ujednačavanja, što, čini se, nije sasvim opravdano. Značajno je napomenuti da autor zbornika posebnu pažnju posvećuje detaljnom opisu radnji, postupaka i sredstava koja se koriste prilikom izvođenja, odnosno praktične primene određene basme pri izgovaranju teksta. Ovako predstavljena situacija omogućuje uvid u bajaličku tradiciju u celini. Jasno je da tekst izolovano predstavlja samo jedan njen deo.

U uvodnom delu knjige autor se dotiče značajnih pitanja vezanih za pomenutu problematiku: govori o ulozi narodnih bajanja u životu određene zajednice, njihovom mitsko-magijskom smislu, o basmama kao verbalno-poetskim tvorevinama i sl. Problemi su, što je i razumljivo za okvire ovog zbornika, samo nagovešteni. Ovim se, zapravo, mnoga zanimljiva pitanja otvaraju daljim istraživanjima. I mogla bi im poslužiti kao dragocen putokaz.

Tekstovi u knjizi klasifikovani su prema nameni, odnosno prilici u kojoj se realizuju. Tako se kaže da postoje bajanja od zmija, veštica, vetra, ala, babica i dr., te ova klasifikacija ima pre svega praktičnu namenu.

Grada prevashodno obuhvata bajaličku tradiciju sa srpskohrvatskog jezičkog područja. Opširna bibliografija i napomene odnose se na oblasti predstavljenog materijala, ali takođe daju uvida u široko internacionalno zahvaćenu problematiku i njena istraživanja. Zbog svega ovog, knjiga Ljubinka Radenkovića »Narodne basme i bajanja« značajan je doprinos istraživanju naše usmene tradicije i predstavlja osnovu za ispitivanja ovog fenomena u širim okvirima.

VID PEČJAK: »VELIKI PSIHOLOZI O PSIHOLOGIJI«, »Nolit«, Beograd 1983. Prevod sa slovenačkog: Milorad Čuk Piše: Jelena Stakić

Obično su psiholozi ti koji ispituju ljude tražeći njihovo mišljenje o ovom ili onom pitanju. Vid Pečjak, profesor psihologije na Univerzitetu u Ljubljani, izveo je nešto novo: za predmet je odabrao samu psihologiju, a za

ispitanike – najveće psihologe sveta. Tako je nastala knjiga »Veliki psiholozi o psihologiji« zamišljena kao izveštaj o istraživanju koje je autor sproveo.

Ali, ona je i mnogo više od toga: zbornik od 76 jezgrovitih eseja koje su napisali »najveći među najvećima« od psihologa današnjice. Ne treba ispustiti iz vida ni razmatranja samoga autora: on ne samo što je zaslužan za nastanak ovog zbornika, već se pokazao i kao darovit pisac, čija iskrena i nadahnuta kazivanja (ispovedi, tako reći) takođe mnogo govore o savremenoj psihologiji, i celom poduhvatu daju jednu ljudsku dimenziju koju mnogi psihološki radovi, premda govore o čoveku naprosto nemaju.

Počelo je od toga što se Vid Pečjak, kao čovek i psiholog, zapitao: Šta je psihologija? Šta ona proučava? Kakva je njena uloga u sistemu nauke u svetu u kojem živimo? Šta želi postići? Ustanovio je da, premda je već dva deset godina profesor istorije psihologije, ne može da nađe zadovoljavajuće odgovore.

A šta o tome misle veliki psiholozi, oni koji su u samom centru psihološke nauke – pitao se dalje Pečjak. Odatle do ideje da se sprovede međunarodna anketa *Psiholozi o psihologiji* nije bilo daleko: od ideje do realizacije – mnogo dalje. Prepreke su iskravale a sa svih strana.

Vid Pečjak je bio uporan: vredno je slao upitnike, molbe, pisma velikim psiholozima širom sveta – onima koji su se radovima, učešćem na međunarodnim stručnim skupovima, učestalošću s kojom su citirani, zatim ugledom koji uživaju u vlastitoj zemlji, istakli i pročuili. Koristio se svim zanatskim trikovima kojima se psiholozi koriste kad primenjuju svoje znanje da bi nešto postigli. I – mnogi veliki psiholozi su »naleteli«! I oni su ljudi, primećuje Pečjak. Odgovore je dobio od 185 psihologa, što je 62,4 odsto onih kojim se obratio.

Pečjakov upitnik sadržao je pet pitanja: Šta mislite o savremenoj psihologiji? Šta mislite da bi trebalo da bude društvena uloga psihologije? U čemu je vaš sopstveni doprinos savremenoj psihologiji? Šta mislite o budućem razvoju psihologije? Šta mislite o primenjenoj psihologiji? Svako pitanje bilo je praćeno nizom potpitanja. Ako je to uopšte potrebno posebno pominjati – dodajmo da su sva pitanja bila otvorenog tipa, to jest da na njih nikakvi odgovori nisu bili predviđeni i ponuđeni unapred. To bi, jamačno, olakšalo obradu i eventualno uopštavanje stavova, ali bi osiromašilo odgovore. Ovako su glasoviti ispitanici sami odlučivali koliko će daleko i duboko ići u iznošenju i obrazlaganju svojih mišljenja. Neki su Pečjaku poslali škrto pola stranice, drugi se raspisali na opširnih šesnaest... Većina se zadržala u okvirima tri do pet kucanih strana. Pečjak je u knjizi objavio samo odgovore sedamdeset šest psihologa, ali je obradi podvrgao sva pisma koja je primio.

I – šta psiholozi misle o psihologiji? Njihova pisma vanredno je zanimljivo čitati, Pečjakovu analizu takođe, ali na kraju čitalac ipak ostaje bez celovitog odgovora. Molig bismo, razume se, navesti neka mišljenja koja su nam se učinila karakteristična, mogli bismo preneti deo Pečjakovih oprezno iznetih zapažanja nezaključaka, na osnovu numeričke obrade pokazatelja dobijenih analizom sadržaja pisama, no čini nam se da bi to iz više razloga bio pogrešno. Prvo, raznovrsnost stavova je tolika da obeležavanje nekih kao karakterističnih mora nužno biti subjektivno, a to bi, u ovom slučaju, bilo neskrupulozno; drugo, Pečjakovi pokušaji uopštavanja ograđeni su s toliko uzdržanosti, upozorenja i sumnji, da bi, preneti ih bez svega toga, bilo puno falsifikovanje; i treće – svi su odgovori zanimljivi. Fascinantno je naći toliko čuvenih imena na jednom mestu, i čitati šta velikani koje znamo samo po knjigama, radovima, često čak jedino po citatima, lično misle o današnjici i suvremenoj psihologiji.

Vid Pečjak je uložio mnogo truda da reši svoju nedoumicu o psihologiji; naveo je i čitaoca na razmišljanje o pitanjima koja ranije možda nije sebi postavljao; uspeo je da na takvo razmišljanje navede i velikane psihologije sa svih strana sveta i da izmami njihove odgovore. Posle svega, nedoumica ostaje i u Pečjaku, i u čitaocu – jer ista dilema muči i mnoge Pečjakove ispitanike. Pečjakov trud, ipak, nije bio nekoristan, naprotiv. Zaključimo, zajedno s njim, da nam pisma objavljena u knjizi »Veliki psiholozi o psihologiji« nisu pokazala put koji vodi jedinstvu psihološke nauke, niti nas ubedila u to da je bilo koje jednostrano gledište pravilno, ali možda će nas dovesti, kao i Vida Pečjaka što su dovela, do toga da se pomirimo s njenim stanjem kakvog god ono bilo. Čitalac koji nije psiholog dobija ovom knjigom priliku da stvori sveže mišljenje o tome kakvo je na stanju.

MIKLOŠ BIRO: »SAMOUBISTVO – PSIHOLOGIJA I PSIHOPATOLOGIJA«, »Nolit«, Beograd 1983. Piše: Jelena Stakić

Svakoga dana ubije se više od hiljadu ljudi; od 1945. do danas samoubistvo je izvršilo više od dvanaest miliona, a pokušalo da ga izvrši oko sto miliona ljudi.

Da li je to mnogo ili malo?

Podatke je izneo i pitanje postavio novosadski psiholog Mikloš Biro u svojoj knjizi »Samoubistvo – psihologija i psihopatologija«.

Biro piše popularnim, lako-ironičnom stilom, dobro domerenim da bude protivteža ozbiljnosti i sumornosti teme. A tema nije ozbiljna i sumorna samo zato što ljudi pate i umiru, već i zato što je savremena nauka još daleko od toga da nađe zadovoljavajuće objašnjenje za fenomen samoubistva, te ne može da predloži iole pouzdaniji lek. Mikloš Biro to priznaje, podvlači, ponavlja. No, o psihologiji i psihopatologiji samoubistva ima i mnogo stvari koje valja znati, i drugih – o kojima je potrebno govoriti; knjiga Mikloša Bira kompetentno uvodi čitaoca, laika kao i psihologa, u ovu oblast.

Autor se latio posla da osvetili ulogu psihologa u razumevanju i sprečavanju samoubistva, to jest da prikaže međudnos psihologije i suicidologije. To je učinio kroz tri odeljka – o teoriji, u kojem razmatra najaktuelnije dileme i nerazrešene teorijske probleme, o predikciji (koju definiše kao »jedinu od retkih delatnosti psihološke dijagnostike koja svojim efektima opravdava veličinu uložene napore«) i o prevenciji samoubistva.

Sve se češće i u nas čuju glasovi da neke pojave, ponašanja, poremećaje valja izvući iz usko psihološko-psihijatrijskih granica, jer im među njima i nije mesto, bar ne jedino mesto. Retki su, ali ih je ipak sve više, psiholozi koji otvoreno tvrde da neka do sada neprikosnovena područja njihovog delovanja treba otvoriti i neprofesionalcima koji se tu mogu sasvim dobro snaći i čija pomoć može biti dragocena kako ugroženima, tako i stručnjacima. U takve psihologe spada i Mikloš Biro.

Kroz njegovo razmatranje odnosa psihologije i suicidologije, koju on vidi kao multidisciplinarnu (što je jedino moguće), kao osnovna nit provlači se sledeće uverenje: psihijatrija je dugo svojtala suocidologiju kao svoje područje, a samoubistvo tretirala kao psihopatološki akt, no sve teorije koje su težile medikalizaciji – što znači psihijatrizaciji – suicidologije ubrzo su se pokazale potpuno nemoćnima; potvrda više za neophodnost multidisciplinarnog proučavanja samoubistva, u kojem bi morale da saraduju psihijatrija i filozofija, psihologija i sudska medicina, sociologija i toksikologija, psihanaliza i biohemija. Na teorijskom se planu, na žalost, nije odmaklo dalje od početka, a što se predikcije samoubistva tiče, činjenice ne govore dobro u prilog uspešnosti praske. Neki napredak se ipak nazire – ali u pravcu procene ugroženosti određenih delova populacije, pogođenih, manje-više pouzdano, utvrđenim faktorima rizika, i pokušaja zaštite tih delova populacije. Ostaje, rezume se, pitanje kako predvideti samoubistvo u konkretnom, pojedinačnom slučaju. Stoga prevencija u ravni pojedinca ostaje otvoren problem, ali savremeni trend socijalne psihijatrije dolazi kao poručnik za prevenciju u širem razmerama. Umesto da se čeka da se ugroženi pojedinac sam javi za pomoć posvećenome profesionalcu (a ishod takvog stanja je onih hiljadu – i – nešto samoubistva dnevno u svetu), prava vojska dobro pripremljenih neprofesionalaca trebalo bi da krene u susret izrečenim i neizrečenim potrebama ugroženih, to jest onih za koje se, kao za pripadnike populacije, a ne kao za pojedince, pretpostavlja da bi mogli izvršiti samoubistvo.

U svetu je ovakav pristup uveliko uzeo maha. Što se naše zemlje tiče, Mikloš Biro smatra da sve zavisi »od toga do koje mere smo mi, profesionalci, konzervirani esnaf, kao i od toga do koje mere se smatramo bogatim društvom koje može sebi da priušti luksuz lišavanja usluga koje nam neprofesionalci dragovoljno nude«.

Deklarisani protivnik narativno-filozofskih objašnjenja suicida, kojima se pribegava u nedostatku egzaktih, Mikloš Biro je napisao dobru informativnu i instruktivnu knjigu. Posebno treba istaći njegovo nastojanje da svoje kritike postojećih teorija i praksi primeni u sopstvenom radu na predikciji samoubistva i primeri ih našoj populaciji. Ishod je originalna autorova skala za procenu suicidalnog rizika, zasnovana na istraživanju kojim je obuhvaćeno dvesta pokušanih i dvesta izvršenih samoubistava. Pridružujemo se autoru u uverenju da će korist od ovog dijagnostičkog instrumenta opravdati trud uloženi u njegovu izradu.

BREDA PAVLIČ, SIZ HAMELINK I MAJA BUDIŠIN: »NOVI MEĐUNARODNI EKONOMSKI I NOVI MEĐUNARODNI INFORMATIVNI POREDAK«, Jugoslovenska komisija za saradnju s Uneskom, Beograd 1983. Piše: Mirosljub Radojković

Naša nacionalna komisija za saradnju s Uneskom u poslednje je vreme svoje izdavačke poduhvate usmerila ka stratejskim ciljevima pokreta nesvrstanih zemalja, među kojima Jugoslavija igra zapaženu ulogu. Nakon prošlogodišnjeg publikovanja knjige »Kultura i novi međunarodni ekonomski poredak«, najnovije izdanje bavi se novim svetskim porecima u domenu ekonomike i informacija (komunikacija). Studiju su napisali istraživači iz Ljubljane, Haga i Novog Sada, a njeno stvaranje je delimično finansirao Unesko. Jugoslovensko izdanje je, u stvari, prevod zamišljen kao način da se u nas obeleži 1983. proglašena u aktivnostima OUN za godinu komunikacija.

Autori studije »Novi međunarodni ekonomski i novi međunarodni informativni poredak« postavili su sebi vrlo ambiciozan zadatak, koji su samo delimično ispunili. Njihova, u osnovi zdrava ideja, bila je da pokušaju da integralno progovore o borbi zemalja u razvoju da se u svetu uspostave dva nova poretka, nova procesa i odnosi snaga: u ekonomskom području i u području informacija-komunikacija. Shvatajući da su u prvom poretku prvenstveno govorili ekonomisti, a o drugom komunikolozi, tvorci studije želeli su da o oba progovore u jedinstvu, kroz lupu stanja i potreba najnerazvijenijih delova savremenog sveta. Međutim, u tekstu, a i formalnom podelom građe na tri gotovo nezavisna dela, od njih nismo dobili nov pristup, već sistematizovan pregled novih saznanja i činjenica. Doduše, u uvodu je obećano (str. 12) da će nov »međunarodni društveno-kulturni poredak biti razmotren kao integralni deo uspostavljanja novog međunarodnog ekonomskog poretka, ali kasnije smo videli da svetski informativni poredak umnogome zavisi od ekonomskog – tako da do kraja studije ne znamo koji bi od njih imao veću težinu, veći praktični značaj. Do ovoga je došlo, verovatno, i zbog sužavanja polja analize na samo dva činioca bilo kojeg od razmatranih poredaka – na tehnologiju i na rad transnacionalnih korporacija (preduzeća). Dublje analize društveno-ekonomskih uslova i korena su izostav-